

няється від концепції об'єктно-орієнтованої парадигми. Визначимо ролі класів, наведених на діаграмі.

Для реалізації моделей, запропонованих у даній роботі, необхідні проекти синтезу управлінських структур, створення та впровадження бізнес-процесів розробки відповідних, ІТ-засобів. Усе це разом забезпечить підвищення ефективності обробки знань персоналом підприємства.

Висновки

Автор пропонує архітектуру системи управління знаннями підприємства для забезпечення поточних бізнес-процесів. Зроблено аналіз комунікаційних процедур, що забезпечують життєвий цикл та використовують знання. На основі такого аналізу запропоновано модель взаємодії агентів, що входять до складу так званої системи змішаного інтелекту підприємства, або «гібридної інтелектуальної системи». Така модель охоплює основні операції здобуття та опрацювання знань. Автор пропонує на тих самих підходах моделі елементів СУЗ, що забезпечують моніторинг когнітивного стану ОПР та адаптацію інформаційних потоків до рівня цього стану.

Подальші дослідження слід спрямувати на ідентифікацію складових когнітивного стану, створення його інформаційного представлення, розробка організаційних методів контролю стану, відповідних ІТ-засобів, у тому числі відповідних програмних агентів, моделей баз знань як агентів, так і ресурсів загального користування. Необхідно також дослідити ефективність адаптивних методів управління знаннями, виконати аналіз бізнес-процесів підприємств та типізувати їх за критеріями необхідних для їх реалізації знань.

Література

1. Ольшаников В.С. К вопросу о компьютерном моделировании функций собеседника / В.С. Ольшаников // УСИМ. – 2006. – №1. – С. 67–74.
2. Мариничева М.К. «Управление знаниями на 100%: Путеводитель для практиков» – М.: «Альпина Бизнес Букс», 2008. – 320 с.
3. Малиновская О.Л. Современные представления о проблеме адаптации интерфейса / О.Л. Малиновская, Т.А. Гаврилова // XXXII Неделя науки СПбГПУ: Материалы межвузовской научно-технической конференции. Ч. XII, ноябрь 2004 г.: тезисы допов. – СПб, 2004. – С. 4–5.
4. Верлань А.Ф. Когнитивное управление в интеллектуальных обучающих системах / [А.Ф. Верлань, М.Ф. Ус, А.В. Пискун, В.А. Федорчук]. – Черкассы: Редакционно-издательский отдел Черкасского института управления, 2002. – 104 с.
5. Філенко І.О. Психодіагностика функціональних станів операторів динамічних і енергетичних автоматизованих систем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.03 «Психологія праці; інженерна психологія» / І.О. Філенко. – Х., 2005. – 19 с.
6. Ус М.Ф. Агентна модель командної СППР / М.Ф. Ус // Вісник КНУТД. – 2005. – №4. – С. 107–113.
7. Основные технологии электронной торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://payreward.com/articles/e-tech.shtml/>. – Назва з екрану.
8. Глибовец Н.Н. Использование агентных технологий в системах дистанционного обучения / Н.Н. Глибовец // УСИМ. – 2003. – №6. – С. 69–76.
9. Макаров В.Л., Бахтизин А.Р. Новый инструментарий в общественных науках – агент-ориентированные модели: общее описание и конкретные примеры // Экономика и управление. – 2009. – №12(50) – С. 13–25.
10. Stuart Russel Artificial Intelligence / Russel Stuart, Peter Norvig. – New Jersey: Prentice-Hall, 1995. – 932 с.

О.В. ТИМОЦУК,
аспірант, НДЕІ

Засади державного регулювання страхової діяльності

Визначено, що специфіка страхової діяльності вимагає постійного державного втручання у процес її розвитку, та обґрунтовано необхідність удосконалення існуючих механізмів регулювання, зміст якого може змінюватися залежно від часу, країни, типу державного устрою, обраної моделі економічної політики, процесів міжнародної економічної інтеграції тощо.

Доведено, що слід розрізняти такі напрями державного впливу на страхову діяльність: пруденційне, що спрямованого на зменшення ризику в діяльності страхової організації та визначення потенційної можливості ускладнення її діяльності; пряме (правове) регулювання відносин (страховиків, посередників та споживачів); не-

пряме (економічне) регулювання (податкові важелі для стимулювання або обмеження певних дій на страховому ринку); боротьба з відмиванням грошей.

Ключові слова: страхова діяльність, регулювання.

Определено, что специфика страховой деятельности требует постоянного государственного вмешательства в процесс ее развития, и обоснована необходимость совершенствования существующих механизмов регулирования, содержание которого может изменяться в зависимости от времени, страны, типа государственного устройства, выбранной модели экономической политики, процессов международной экономической интеграции и т.д.

Доказано, что следует различать такие направления государственного воздействия на страховую деятельность: пруденциальное, направленное на уменьшение риска в деятельности страховой организации и определение потенциальной возможности усложнения ее деятельности; прямое (правовое) регулирование отношений (страховщиков, посредников и потребителей); косвенное (экономическое) регулирование (налоговые рычаги для стимулирования или ограничения определенных действий на страховом рынке); борьба с отмыванием денег.

Ключевые слова: страховая деятельность, регулирование.

Determined that the specific insurance needs direct government intervention in the process of its development and justifies the need to improve existing mechanisms to regulate the content of which may vary from time to time, country, type of government, the chosen model of economic policy, international economic integration process and more.

Proved that we should distinguish between those areas of public impact on insurance business: prudential, aimed at reducing the risk of insurance company and identify potential opportunities complications of activities, direct (legal) regulation of relations (insurers, intermediaries and consumers), indirect (economic) regulation (tax levers to encourage or limit certain actions on the insurance market), money laundering.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження основ державного регулювання страхової діяльності обумовлена тим, що його зміст не є статичним, а набуває тих чи інших ознак залежно від часу, країни, типу державного устрою, обраної моделі економічної політики, процесів міжнародної економічної інтеграції тощо. Для ефективного використання страхування в регулюванні соціально-економічних процесів необхідним є налагоджений механізм, який може оцінюватися як з позиції страхового ринку (тобто відповідно до його безпосереднього результату в області регулювання страхової діяльності), так і з урахуванням його подальшого впливу на економіку в цілому.

Зазначимо, що вітчизняні автори, що торкалися проблеми державного регулювання страхування, переважно виходили з аксіоми, що страхування є невід'ємною частиною фінансів, тому і його регулювання має досліджуватися в рамках науки про фінанси. Ми ж вважаємо за потрібне застосувати до страхування макроекономічний підхід, досліджувати його не тільки з вузьких позицій фінансової науки, а й проаналізувати його ширше, посилаючись на досягнення макроекономіки і теорії державного регулювання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Окремі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування сутності страхової діяльності та основ її регулювання розглядаються у працях таких західних фахівців, як В. Берг, А. Вагнер, Дж. Глаубер, С. Маккі, А. Манес, П. Мюллер, В. Нордхаус, К. Пфайффер, М. Ротшильд, П. Самуельсон, Дж. Стігліц,

У. Хаасен, Р. Дж. Хобарт, Р. Холлі та ін. Певні аспекти державного втручання у страховий сектор економіки дослідили такі вчені України і ближнього зарубіжжя, як В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, О.О. Гаманкова, Н.П. Докторова, О.Й. Жабінець, Д.В. Кондратенко, Л.В. Нечипорук, А.Л. Самойловський, В.М. Фурман, Р.Т. Юлдашев та ін.

Науковці визначають, що залежно від цілей і завдань, що вирішуються державою, регулювання може бути тактичним і стратегічним. Стратегічне відповідає вирішенню глобальних, довгострокових державних завдань, а тактичне спрямоване на одержання конкретних результатів, необхідних для поступового просування до поставлених стратегічних цілей. Тому використання того самого економічного важеля може мати різні наслідки з погляду тактичного і стратегічного регулювання. Переважна більшість науковців захищає необхідність державного втручання в ряд економічних і соціальних процесів: «державна в розвинутій ринковій системі покликана забезпечувати інституціонально-правову структуру економіки і заповнювати так звані «провали ринку» [1, с. 140]. Серед іноземних економістів більше супротивників надмірного використання адміністративних регуляторів. Наприклад, Р. Коуз вважав, що пряме урядове регулювання не завжди дає кращі результати, ніж просте відпускання проблеми на волю ринку чи фірми [2, с. 106]. Схожа позиція – у Дж. Бьюкенена, відповідно до його концепції роль держави в економіці має зводитися винятково до захисту прав особистості та власності. Всі адміністративні форми регулювання (видача ліцензій і дозволів, установлення квот і т.д.) служать для того, щоб штучно створювати в економіці рідкісність окремих ресурсів [3, с. 23].

Вітчизняні дослідники встановлюють, що існує два принципових підходи до державного регулювання страхового ринку, кожен з яких реалізується у рамках «континентальної» і «англо-американської» системи права. Система «континентального» права («романо-германська» або «кодифікована») існує в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії, Японії та інших країнах) базується на чіткій законодавчій регламентації діяльності суб'єктів ринку, при цьому основними джерелами права є закони і кодекси. У рамках континентальної системи права діє модель твердого регулювання страхової справи, що характеризується детальною регламентацією всіх сторін діяльності страховиків і систематичним контролем за дотриманням законодавства при проведенні страхових операцій. Основу «англо-американської» системи права (системи «загального» чи «прецедентного» права, що діє у США, Великобританії, Австралії, Канаді й інших країнах) юристи вбачають у тім, що в ній закон не є єдиним переважним джерелом права, поряд із ним важливу роль відіграє судовий прецедент. Більшість сторін господарського життя не кодифіковано. Законодавство визначає найбільш загальні умови, правові рамки економічної діяльності, без детальної регламентації. У рамках даної правової системи будується ліберальна модель регулювання страхування, в якій основна

увага приділяється контролю фінансового стану компаній на основі вивчення їхньої звітності; відсутня жорстка регламентація страхових операцій, затвердження страхових тарифів тощо. Ліберальна модель має два різновиди – децентралізовану і централізовану. Розходження у ступені централізації державного регулювання страхування обумовлені принципами державного устрою країни [4, с. 19].

Досліджуючи особливості страхової діяльності, В.Д. Базилевич припускає, що «діючі моделі державного регулювання ринку страхування передбачають пошук оптимального співвідношення внутрішніх сил ринкового саморегулювання та безпосереднього впливу державних органів нагляду... Для нестабільного ринкового середовища, відсутності чітко визначеної стратегії розвитку та макроекономічної стабільності можливості ринкової саморегуляції досить обмежені і не можуть реально забезпечувати потреб страхового захисту від наявних ризиків» [5, с. 287].

За висновками В.М. Фурмана, необхідність державного регулювання страхового ринку зумовлюється пріоритетом комерційних інтересів страховиків на шкоду інтересам страхувальників (відмова від здійснення нерентабельних видів страхування, некерована тарифна політика тощо), монополізмом, недостатнім розвитком загальної страхової інфраструктури. Існуючі моделі державного регулювання страхової діяльності певною мірою універсальні й водночас значно різняться в національних економічних системах. Специфіка ж і оригінальність моделей регулювання страхової діяльності може проявлятися в різних аспектах: особливостях страхового і загального законодавства; статусі й структурі органів страхового нагляду; процедурних питаннях допуску до страхової діяльності; методах і формах регулювання страхової діяльності; ступені популярності й активності використання окремих інструментів регулювання [6, с. 15].

А.Л. Самойловський, даючи характеристику зарубіжному досвіду державного регулювання страхової діяльності, виділяє три моделі: жорстку, проміжну і ліберальну, що ґрунтуються на визнанні існування державного регулювання страхової діяльності як невід'ємної складової державного регулювання економіки країни, орієнтуються на використанні внутрішніх сил ринкового саморегулювання та безпосереднього впливу держави. А.Л. Самойловським встановлено, що на основі діючих моделей державного регулювання страхової діяльності, які застосовуються в країнах ЄС, не можна повною мірою окреслити принципи, методи та механізм державного регулювання страхової діяльності у перехідній економіці. Тому ті моделі, що ґрунтуються на налагодженій правовій базі, розвинутій управлінській структурі, а також на перевірених часом методах контролю та досвіді саморегулювання страховиків, в умовах перехідної економіки є не завжди корисними для перейняття, наприклад, для України. Дослідником встановлено, що державне регулювання страхової діяльності в Україні здійснюється на базі двох взаємопов'язаних і водночас найвпливовіших форм: правового забезпечення

(встановлює необхідні державі «правила гри» та передбачає сприятливі умови для розвитку страхової діяльності за пріоритетними напрямками) і здійснення нагляду за страховою діяльністю (дає змогу реалізувати всі функції державного регулювання щодо найважливіших завдань розвитку страхової діяльності як на стадії запобігання системному ризику, коли банкрутство однієї страхової компанії може призвести до «ланцюгової реакції» усієї страхової системи, так і на стадії стимулювання ефективності страхової системи, тобто забезпечення надійного та прибуткового функціонування страхового сектору шляхом забезпечення платоспроможності страховиків та підтримки раціональних масштабів конкуренції на страховому ринку України) [7]. На думку О.Й. Жабинець, на сучасному етапі розвитку страхового бізнесу акценти перемістилися на «вдосконалення», зокрема створеної законодавчої бази, форм та методів державного регулювання, оподаткування тощо. Надалі державну страхову політику потрібно вдосконалювати за такими основними напрямками, як адаптація вітчизняного страхового законодавства до європейських та світових стандартів, упорядкування видів обов'язкового страхування та контроль за їхнім проведенням, здійснення радикальних змін у системі підготовки та забезпеченні кадрами страхового ринку України, боротьба зі страховим шахрайством тощо [8].

Н.П. Докторова з'ясує, що характер страхової діяльності потребує постійного державного втручання у процес її розвитку та обґрунтовує необхідність удосконалення існуючих і розробки нових державних механізмів регулювання страхової діяльності, впровадження яких забезпечує стабільність функціонування системи страхування та сприяє розвитку національної економіки за умов становлення ринкових відносин в Україні. Науковцем досліджено державний механізм взаємодії саморегульованих організацій у формуванні страхової політики держави [9].

Д.В. Кондратенко, аналізуючи організаційно-економічний механізм регулювання страхової діяльності в Україні, підкреслює що механізм регулювання – це процес цілеспрямованого, систематичного та безперервного впливу керуючої підсистеми на керовану підсистему шляхом регламентації всієї сукупності функцій, форм, методів, важелів і стимулів для досягнення найбільшої ефективності керованої підсистеми у вирішенні галузевих питань. Керуючою підсистемою державного регулювання страхової діяльності, тобто суб'єктом регулювання, є держава в особі органів державного управління. Об'єктом регулювання (керованою підсистемою) є учасники страхового ринку, їх взаємовідносини та страхова діяльність. Науковець наголошує, що необхідним є включення до керуючої системи і саморегулювальних організацій, роль яких у розробці принципів і напрямків регулювання неможливо перебільшити в сучасних економічних умовах України [10, с. 15–16].

О.О. Гаманковою аргументовано, що побудова ефективної системи державного регуляторного впливу вимагає чіткої

законодавчої конкретизації та унормування поняття «державне регулювання ринку страхових послуг» і чіткого визначення об'єкта такого регулювання. Запропоновано виходити з того, що найважливішими інтегральними чинниками, які в найближчій перспективі впливатимуть на стан вітчизняного ринку страхових послуг, є глобалізація (зовнішній чинник) та активізація участі населення України у страхових процесах (внутрішній чинник). Державний регуляторний вплив має забезпечити сполучення та взаємодію цих двох чинників з метою ефективного розвитку національного ринку страхових послуг [11, с. 26–27].

Метою статті є узагальнення теоретико–методологічних основ державного впливу на страхову діяльність та розгляд механізмів державного регулювання страхової діяльності в Україні з точки зору підвищення їх ефективності в умовах поглиблення процесів міжнародної економічної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання сфери страхування, як і регулювання економіки в цілому, поділяється на пряме і непряме. До прямого (адміністративного) регулювання страхування відносять страхове законодавство і діяльність органів страхового нагляду. Непряме регулювання (економічне) включає ряд економічних важелів: податкових, грошово–кредитних тощо. На сучасному етапі державне втручання має трансформуватися в непряме, головною ідеєю якого буде захист споживачів страхової послуги. Насамперед мова йде про створення умов щодо, з одного боку, удосконалення конкуренції на страховому ринку, яка забезпечить підвищення якості страхової послуги при скороченні тарифів, а з другого боку, сприяння консолідації страхового сектору, що поступово вирішить проблему перестраховування з урахуванням обмеженості національного ринку в прийнятті на покриття ризиків, обсяг яких надалі буде тільки збільшуватися.

В Україні відбувається процес інституціональних перетворень, що передбачають концентрацію регулятивних та надзорних функцій у Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг). У справі регулювання страхової діяльності залишаються невирішеними концептуальні питання, серед яких слід виділити: недосконалість системи обліку, звітності та надання інформації страховими організаціями, що робить їх діяльність непрозорою для потенційних споживачів та інвесторів та потребує запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності у небанківських фінансових установах; порівняно низька ефективність механізмів саморегулювання ринку через наявність галузевого монополізму, що приводе до недобросовісної конкуренції на ринку; неузгодженість механізмів саморегулювання (через об'єднання страховиків) та державного регулювання; вплив міжнародної економічної інтеграції на регулювання страхової діяльності в Україні.

Зупинимось на останньому питанні. За сучасних умов страхування в окремій країні не може розвиватися ізольовано, без участі в міжнародному перерозподілі ризиків. У наукових роботах останніх років визначають становлення

глобальної регулюючої системи, до факторів формування якої, як правило, прилучають: появу та поширення міжнародних комунікацій, що забезпечує саму можливість управління складовими, які розташовані в різних частинах світу; розвиток міжнародної співпраці у гуманітарній сфері, що забезпечує піднесення людського капіталу та стимулює глобальне управління людським розвитком [12, с. 521]. Ми поділяємо думку Д.В. Кондратенко, яка наголошує, що механізм регулювання страхової діяльності в умовах становлення глобально–інтегрованої регулюючої системи має удосконалюватися в таких напрямках: адаптація механізмів регулювання та законодавства України до міжнародних норм; захист вітчизняного страхового ринку та збереження цілісності національної економіки [10, с. 15–16]. Нам імпонує характеристика ознак глобалізації страхового ринку, яку дає Л.В. Нечипорук, серед них: прискорення концентрації страхового капіталу (в тому числі через процеси злиття та поглинання страхових компаній різних країн); інтернаціоналізація і географічний перерозподіл ризиків; інтернаціоналізація фінансових операцій страховиків [13, с. 247].

Зазначимо, що інтеграційні явища в страховому бізнесі обумовили появу міжнародних установ, які беруть на себе певні керуючі функції. Так, метою Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS). До складу IAIS входять понад 100 органів нагляду за страховою діяльністю з усього світу та понад 60 спостерігачів, серед яких страхові та перестрахові компанії, професійні асоціації, міжнародні фінансові інститути тощо. Членство в асоціації забезпечує певний рівень представництва країни на міжнародній арені, інформування світового товариства про стан реформування страхового сектору та розширює можливості залучення міжнародних інвесторів до національного ринку, відкриває вільний доступ до бази даних IAIS, надає можливість налагодження тісної співпраці з іншими членами асоціації, забезпечує участь у розробці нових міжнародних стандартів страхування. є забезпечення кращого контролю за сферою страхування та створення сприятливих умов для розвитку страхової діяльності на світовому ринку. Принципи, на яких базуються нормативні й методологічні розробки IAIS, відповідають британській моделі регулювання.

Відповідно до принципів та стандартів Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) розрізняють такі сфери державного впливу: пруденційне (запобіжне) (англ. *prudential* – «розсудливий»), спрямованого на зменшення ризику в діяльності страхової організації та визначення потенційної можливості ускладнення її діяльності; правове регулювання відносин (страховиків, посередників та споживачів); економічне регулювання (податкові важелі для стимулювання або обмеження певних дій на страховому ринку); боротьба з відмиванням грошей та протидія фінансування тероризму [14].

Передбачається, що діяльність Держфінпослуг має здійснюватися відповідно до принципів та стандартів IAIS, що за-

безпечити певний рівень представництва країни на міжнародній арені, інформування світового суспільства про стан реформування страхового сектора та розширення можливостей залучення міжнародних інвесторів до національного ринку.

На європейському рівні міждержавна система регулювання страхування поєднує саморегулювання і державне регулювання. Саморегулювання здійснюється міжнародними об'єднаннями страховиків. Головне з них в Європі – Європейський комітет зі страхування – ЄКС (Comite Europeen des Assurances, CEA), – створений у 1953 році як консультативний і координаційний центр, покликаний сприяти розвитку страхування в Європі і представляти інтереси європейського страхового ринку в міжнародному масштабі. Основне завдання ЄКС – представляти інтереси страховиків країн-членів у міжнародних організаціях, насамперед в ЄС. Напрями роботи ЄКС – це сприяння формуванню страхової культури в суспільстві, організація конференцій, видавнича діяльність у галузі страхування, розвиток інформаційного забезпечення страховиків, участь у розробці міжнародних норм права, захист економічних інтересів учасників національних ринків у взаєминах з їхнім урядом та ін.

Державне регулювання страхування на рівні ЄС ґрунтується на прийнятті і виконанні директив, що стосуються окремо страхування життя і «загального» страхування (тобто решти видів). Для знову створюваних компаній діє зобов'язання сполучати страхування життя з іншими видами страхування. В Європейському Союзі деякі країни обмежують дії страховиків, що не входять у Співтовариство, крім агентської діяльності, морського страхування та обов'язкового страхування, наприклад, страхування цивільної відповідальності власників автотранспорту і страхування повітряного транспорту. Спеціальні дозволи вимагаються в Бельгії та Іспанії. В Австрії іноземний страховик має бути зареєстрований як акціонерне товариство.

Європейське Співтовариство і країни-учасниці ставлять завдання прискорювати і роз'яснити процес ліцензування і визнання. Зокрема, вони зобов'язуються розглянути прохання про дозвіл на діяльність по прямому страхуванню протягом шести місяців і подавати інформацію претендентам щодо аналізу їхніх запитів. ЄС дає гарантію, що національні регулювальні органи країн-учасниць узагалі не будуть вимагати попереднього схвалення умов страхового договору чи тарифів рівня премій.

Генеральна угода у сфері послуг і фінансових операцій містить Додаток з переліком фінансових послуг, включаючи страхування і пов'язані з цим послуги: пряме страхування (страхування життя і решта видів страхування); перестраховування; діяльність страхових посередників (страхові агенти і брокери); послуги, що супроводжують страхування (консультації, актуарні розрахунки, аудит, послуги з урегулювання претензій).

Прийнятий відповідно до Генеральної угоди перелік фінансових послуг, у тому числі страхових, містить у собі чоти-

ри групи послуг: надання послуг у транскордонній формі; надання послуг за кордоном; комерційна присутність; присутність фізичних осіб.

Поряд із режимом найбільшого сприяння і національним режимом, прозорістю законодавства і регулювання, Генеральна угода передбачає: забезпечення належної внутрішньої процедури контролю над діяльністю страхових компаній (включаючи арбітраж і процедури звертань); розробку механізмів визнання ліцензій, посвідчення професійної кваліфікації, що надаються в інших країнах-учасницях; гарантії того, що монополісти й інші ексклюзивні постачальники не порушать принцип найбільшого сприяння та інші зобов'язання Генеральної угоди на внутрішньому ринку.

Інтернаціоналізація фінансової системи обумовила й те, що відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму перестали бути проблемами для окремої країни. Боротьба із цим злом є міжнародною проблемою, яка вимагає застосування сучасних і ефективних методів. На ефективності співпраці усіх органів, що залучені до сфери боротьби з відмиванням коштів, насамперед правоохоронного напрямку, наголошують міжнародні організації, зокрема: Міжнародний валютний фонд; Світовий банк; міжнародна асоціація фінансових розвідок світу – група «Егмонт», Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням «брудних» грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), рішення про створення якої прийнято на нараді голів держав та урядів «сімки» у липні 1989 р. Головними задачами FATF на даний час є: 1) розробка і вдосконалення міжнародних стандартів протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму; 2) вивчення тенденцій та методів (типології) відмивання доходів та фінансування тероризму та підготовка пропозицій по необхідним параметрам; 3) сприяння розповсюдженню запропонованих FATF заходів у глобальному масштабі.

Першим кроком у встановленні єдиних міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню доходів та формуванні правової бази відповідної міжнародної системи заходів стало прийняття FATF у 1990 році Сорока рекомендацій, призначених для застосування усіма країнами світу. Універсальність Сорока рекомендацій забезпечується за рахунок надання державам можливості виявляти певну гнучкість при реалізації запропонованих у них базових принципів з урахуванням особливостей правових систем та інших конкретних обставин [15].

Правовою основою національної системи боротьби з відмиванням «брудних» грошей став Закон України «Про заборони та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом».

На виконання цього закону в Україні було створено Національну систему боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка має два рівні:

– фінансові посередники: банки, страхові установи, професійні учасники ринку цінних паперів, інвестиційні фонди,

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

біржі та інші. Вони зобов'язані ідентифікувати тих своїх клієнтів, які проводять операції, що викликають підозру, виявляти й реєструвати такі операції, а також оперативно повідомляти про них уповноважений орган;

– регулятори ринків фінансових послуг: Національний банк України, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України і Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, які здійснюють регулювання і нагляд за тим, як фінансові посередники виконують вимоги законодавства в сфері боротьби з відмиванням злочинних доходів.

Центром, що забезпечує накопичення, зберігання та аналіз інформації про фінансові операції, що викликають підозру, а також за наявності достатніх підстав надає відповідні матеріали правоохоронним органам, визначено Державний комітет фінансового моніторингу України. Держфінмоніторинг України оперативно збирає, обробляє та аналізує інформацію, яка надходить від фінансових посередників, здійснює обмін інформацією з підрозділами фінансової розвідки інших країн, а також розробку методології виявлення схем відмивання коштів, набутих злочинним шляхом.

Ефективність будь-якої моделі контролю над відмиванням грошей залежить від того, якою мірою вона забезпечує фінансову прозорість діяльності установ фінансового і не фінансового секторів економіки для уповноважених урядових органів. За висновками Р. Хобарта, першочергова мета регулювання та нагляду страхової діяльності полягає в обмеженні підприємницької діяльності страхового ринку пруденційними рівнями [16]. Ми поділяємо позицію О.О. Гаманкової щодо обґрунтування напрямів удосконалення державного регулювання ринку страхових послуг з метою підвищення його прозорості та ефективності, а саме: запровадження стандартних ліцензованих правил страхування; формування макроекономічної статистики ринку страхових послуг за окремими сегментами відповідно до практики країн Євросоюзу; встановлення контролю з боку державного регулятора за проявами недобросовісної конкуренції та демпінгування; запровадження повного спектра процедур контролю платоспроможності вітчизняних страховиків на основі Solvency I та визнання передчасності здійснення такого контролю на засадах Solvency II [11, с. 6].

В умовах глобалізації світової економіки, що стимулює подальший розвиток світової торгівлі страховими послугами, відбувається уніфікація регулювання цієї торгівлі, що передбачає впровадження пруденційного нагляду. Відповідно до Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами такий нагляд – це система наглядових процедур за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, які включають: кількісні та якісні показники, нормативи та вимоги щодо ліквідності, капіталу та платоспроможності, прибутковості та якості активів, ризиковості операцій, якості систем управління та управлінського персоналу, додержання правил надання фінансових послуг тощо [17].

Отже, цілями пруденційного нагляду є: захист інтересів споживачів фінансових послуг, запобігання настанню неплатоспроможності та забезпечення фінансової стійкості фінансових установ через застосування відповідних корегуючих заходів шляхом:

- виявлення підвищених ризиків в діяльності фінансових установ;
- контролю за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю фінансової установи;
- попередження банкрутства та системної кризи фінансових установ;
- прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі звітів поточного періоду.

Зауважимо, що саме визначені цілі обумовлюють функції пруденційного нагляду, серед яких:

- превентивна (preventive function), що спрямована на мінімізацію ризикової діяльності страховиків;
- захисна (protective function) – гарантує реалізацію інтересів страхувальників в умовах неплатоспроможності певного страховика;
- забезпечення (supportive function) – забезпечення фінансової підтримки страхової організації в умовах її кризового стану.

Метою превентивної функції є обмеження найбільш ризикових операцій страховиків для того зменшення потенційної можливості їх неплатоспроможності, що досягається шляхом:

- введення обмежень в формі обов'язкової державної реєстрації та ліцензування; формування мінімальних економічних стандартів (статутний фонд, ліквідність та платоспроможність страховика);
- здійснення нагляду за відповідальністю діяльності страховиків означеним економічним стандартам з метою контролю за стабільністю та надійністю функціонування страхової системи в цілому.

Таким чином, впровадження системи пруденційного нагляду за страховою діяльністю в Україні передбачає такі заходи:

- розробка загальних принципів ідентифікації та оцінки ризиків діяльності страховика на основі міжнародного досвіду;
- удосконалення існуючих тестів раннього попередження з урахуванням світового досвіду та особливостей національного ринку;
- корегування форм звітності страховиків, що подаються до Держфінпослуг, з метою більш логічної їх побудови для якісного моніторингу ризиків страхових компаній, а також відстеження стану та тенденцій в окремих галузях страхового ринку;
- удосконалення нормативно-правових актів з питань пруденційного регулювання відповідно до принципів та стандартів, що прийняті в світовій практиці.

Висновки

Специфіка страхової діяльності вимагає постійного державного втручання у процес її розвитку та обґрунтовує необхідність удосконалення існуючих механізмів регулю-

вання, зміст якого може змінюватися залежно від часу, країни, типу державного устрою, обраної моделі економічної політики, процесів міжнародної економічної інтеграції тощо.

Оптимальна система державного регулювання страхової діяльності на національному рівні передбачає досягнення збалансованості інтересів суб'єктів страхових відносин і органів, що їх регулюють, – захисту страхувальників, забезпечення інтересів страховиків і отримання певної макроекономічної вигоди.

Слід розрізняти такі сфери державного впливу на страхову діяльність: пруденційне, що спрямованого на зменшення ризику в діяльності страхової організації та визначення потенційної можливості ускладнення її діяльності; пряме (правове) регулювання відносин (страховиків, посередників та споживачів); непряме (економічне) регулювання (податкові важелі для стимулювання або обмеження певних дій на страховому ринку); боротьба з відмиванням грошей.

Інтеграційні явища в страховому бізнесі обумовили появу міжнародних установ, які беруть на себе певні керуючі функції, серед яких Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS), ключові принципи якої охоплюють всі аспекти нагляду страхового ринку, в тому числі операційну структуру наглядового органу, здійснення нагляду, вимоги пруденційного характеру і вимоги до платоспроможності, встановлені для суб'єктів нагляду, нагляд за поведінкою на ринку і запобігання легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом та боротьбу з фінансуванням тероризму.

Введення системи пруденційного нагляду за страховою діяльністю в Україні передбачає такі заходи: розробка загальних принципів ідентифікації та оцінки ризиків діяльності страховика на основі міжнародного досвіду; удосконалення існуючих тестів раннього попередження; корегування форм звітності страховиків, що подаються до Держфінпослуг; удосконалення нормативно-правових актів з питань пруденційного регулювання відповідно до принципів та стандартів, що прийняті в світовій практиці.

Література

1. Осадчая И.М. Государство в переходной экономике: между Левиафаном и анархией / Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – №1. – С. 140–143.
2. Коуз Р. Фирма, рынок и право. – М.: Дело, 1993.
3. Политическая рента в рыночной и переходной экономике: Сб. рефератов. – М., 1995.
4. Стратегічне управління страховою компанією: кол. Моногр. / В.М. Фурман, О.Ф. Філонюк, М.П. Ніколенко, О.І. Барановський та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 440.

5. Страховий ринок України [Текст]: монографія / В.Д. Базилевич. – К.: Тов-во Знання, КОО, 1998. – 374 с.

6. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 [Електронний ресурс] / В.М. Фурман; Держ. установа «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». – К., 2006. – 36 с.

7. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 [Електронний ресурс] / А.Л. Самойловський; Наук.-дослід. екон. ін-т М-ва економіки. – К., 2000. – 17 с. – укр.

8. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 [Електронний ресурс] /; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2006. – 20 с. – укр. <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06joysdu.zip>

9. Механізми державного регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 [Електронний ресурс] / Н.П. Докторова; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2008. – 19 с <http://www.nbu.gov.ua/ard/2008/08dnpsdu.zip>

10. Організаційно-економічний механізм регулювання страхової діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 [Електронний ресурс] / Д.В. Кондратенко; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2006. – 21 с. <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06kdvsdu.zip>

11. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.08 / О.О. Гаманкова; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана, державний вищий навчальний заклад. – К., 2010. – 33 с.

12. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

13. Нечипорук Л.В. Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації: монографія / Л.В. Нечипорук. – Х.: Право, 2010. – 280 с.

14. Принципи та стандарти Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю. – К.: Козаки, 2004. – 216 с.

15. Рекомендації FATF 40+9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

16. Хобарт Р. Концептуальна основа страхового нагляду в Україні: Порівняння з ключовими принципами Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю [Електронний ресурс] / http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=59915

17. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс] // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>